

Boeren en journalisten predikten revolutie

Binnenkort vinden de verkiezingen voor de Provinciale Staten en daarmee indirect voor de Eerste Kamer plaats. Veel politieke richtingen zijn vertegenwoordigd in de huidige Groninger Staten. Dat was in het verleden wel anders. Een kleine elite maakte toen in ons land de dienst uit. Status en geld gaven de doorslag en niet de politieke overtuiging. Dit wekte bij velen wrevel en verzet. Journalisten en herenboeren leidden in Groningen de strijd om meer democratie.

In de vorige eeuw wilden de Groninger herenboeren - wonend in fraaie boerderijen - meer democratie in Groningen en Nederland.

DOOR RUBEN SCHORTINGHUIS
EN MARJA KIEL

Onder de plattelandsbewoners van Groningen heerste in de eerste helft van de negentiende eeuw grote ontevredenheid. Sinds 1814 - het ontstaan van onze monarchie - namen zij in politiek opzicht een ondergeschikte positie in. De grootste grief van deze Groningers betrof de samenstelling van de Provinciale Staten. De 36 leden hiervan waren afkomstig uit de stad Groningen, de ridderschap en de landelijke stand, die ieder twaalf leden leverden. Dit betekende dat de adel een onevenredig groot aandeel had in het provinciaal bestuur, want de ridderschap telde in totaal slechts 24 leden. De twaalf adellijke statenleden hadden evenwel net zoveel invloed als de twaalf afgevaardigden van de landelijke stand, die ongeveer 110.000 plattelandsbewoners vertegenwoordigden en de twaalf afgevaardigden van de stad, die opkwamen voor de belangen van ruim 28.000 stadgers.

De Ommelander

De bijzonder actieve liberale boeren staken hun onvrede niet onder stoelen of banken. De spreekbuis werd het blad *De Ommelander* waarin de standenvertegenwoordiging in de Provinciale Staten werd bekritiseerd en waarin werd gepleit voor een herziening van de grondwet in liberale zin. De Ommelander was geen lang leven beschoren. Nadat in 1832 de opmetingen voor het kadaster voltooid waren, verscheen een gedicht waarin de woede van de boeren over de handelwijze van de ambtenaren op felle toon werd verwoord. De dichter omschreef de ambtenaren als 'Verachtelijk gespuis, uit addrenbloed geboren;

Door domheid hoog verwaard, door laagheid diep veracht.' Een ander gedicht waarin het Koninkrijk der Nederlanden werd betiteld als een provinciale staat zonder grondwet of regel, luidde het einde van *De Ommelander* in. De schrijver van het stuk, de arts H.A. Middendorp uit Leens, werd opgepakt en veroordeeld tot een jaar gevangenisstraf. Hij ontkende echter de auteur te zijn van de gewraakte gedichten. In samenwerking met een aantal medestanders kocht hij een alcoholist uit Baflo om, die vervolgens beweerde de schrijver van de artikelen te zijn. Maar de waarheid kwam al snel aan het licht en Middendorp kreeg na een tweede proces een extra straf van tien jaar tuchthuis. De arts uit Leens was toen al uit de gevangenis ontsnapt en bevond zich in Duitsland. Korte tijd later stierf hij.

De grieven van de meeste boeren bleven ondanks het verbod op *De Ommelander* bestaan. Hun leiders, de herenboeren J.F. Zijlker uit Nieuw-Beerta en Geert Reinders uit Warffum, drongen aan op directe verkiezingen en wilde dat er een eind kwam aan het systeem waarin de leden van de Provinciale Staten de leden van de Tweede Kamer kozen. bevolking. De leden van deze liberale oppositiebeweging kwamen meestal samen in de herberg van H. Van der Laan

op de Grote Markt in Groningen. Vlakbij deze ontmoetingsplaats was het trefpunt van jongeren die een radicale hervorming van het staatsbestel van het koninkrijk voorstonden. De 42-jarige journalist en schrijver Eilert Meeter wierp zich op als leider van deze radicale jongeren. Tussen hen en de boeren ontstonden contacten en men vatte het plan op om gezamenlijk een nieuwe krant uit te geven.

Tolk der Vrijheid

In april 1840 verscheen het eerste exemplaar van *De Tolk der Vrijheid*, die zich onder redactie van Meeter ontpopte tot een republikeins-democratische krant. Op spottende toon schreef Meeter over de troonsafstand van Willem I: "Papa Willem sprak tot zijnen zoon: Zoon! Ik ben het regeren zat, word jij maar koning, 't is een goed baantje..." Al snel ontstond er verwijdering tussen de twee groepen. De radicale toon ging de boeren veel te ver, zodat een belangrijk deel van het lezerspubliek afhaakte.

Bovendien troffen de autoriteiten maatregelen, nadat tijdens een relletje op de meikermis in de stad enkele republikeinse leuzen waren geroepen. Meeter en enkele van zijn medewerkers werden opgepakt en veroordeeld tot gevangenisstraffen waarbij Meeter de zwaarste straf

kreeg: vier jaar. Meeter wist die straf te ontlopen.

Toen het vonnis werd uitgesproken bevond hij zich veilig en wel in België. Spoedig verdween *De Tolk der Vrijheid* van het toneel. De tegelijk met Meeter gearresteerde drukker zette een nieuwe krant op die een stuk gematigder van toon was. Maar de gouverneur van de provincie, Baron W.F.L. Rengers vond dat de nieuwe krant een even verderfelijke toon had. Weer grepen de autoriteiten in. Het verbod betekende tevens de doodsteek voor het Groninger radicalisme.

Grondwetsherziening

De beweging der liberale boeren hield langer stand. In 1845 ontstonden er contacten met liberalen die in de landelijke politiek een vooraanstaande positie innamen. In dat jaar lanceerde Thorbecke en acht andere vooruitstrevende liberalen in de Tweede Kamer het zogenaamde 'negenmannenvoorstel', dat on-

der meer voorzag in directe verkiezingen en afschaffing van de standenvertegenwoordiging.

Dit kwam overeen met de voorname eisen van de Groninger boeren. Onder leiding van Geert Reinders organiseerden zij adheziebetuigingen. Tevergeefs. De Tweede Kamer steunde het voorstel niet. Drie jaar later, in 1848, brak de revolutie uit in Europa. Tot ieders verbazing bleek koning Willem II de liberale denkbeelden te steunen en een grondwetsherziening volgde. Het negenmannenvoorstel werd alsnog in grote lijnen uitgevoerd. Bij de rechtstreekse verkiezingen die daarna werden gehouden, konden de grote boeren en rijke burgers hun eigen vertegenwoordigers in de Tweede Kamer kiezen. Ook Reinders en Zijlker kwamen in de Tweede Kamer terecht.

Het duurde echter nog vele decennia voordat in Nederland het algemeen mannen - en later ook vrouwenkiesrecht werd ingevoerd.

Dit verhaal is de vierde aflevering in een serie over de geschiedenis van de provincie Groningen. Het betreft een voorpublicatie uit het boek 'Het verhaal van Groningen' van de historicus drs. Jan de Vries. Het boek verschijnt binnenkort bij Regio Project Uit-

gevers in Groningen. Het gaat 240 pagina's tellen. De winkelprijs bedraagt f39,95; momenteel geldt echter een introductieprijs van f34,95. Het boek kan worden besteld bij de plaatselijke boekhandel of Uitgeverij Regio Project in Groningen, tel. 050-3171400.

NubN 5-2-99